

محمد مالجو

تاراج نهان

سلب مالکیت از نیروهای کار در اثر تورم در ایران

سرشناسه: مالجو، محمد، ۱۳۵۱-

عنوان و نام پدیدآور: تاراج نهان: سلب مالکیت از نیروهای کار در اثر تورم در ایران / محمد مالجو.

مشخصات نشر: تهران: آگاه، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۱۳۵ ص.: جدول، نمودار؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۶-۴۳۷-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

عنوان دیگر: سلب مالکیت از نیروهای کار در اثر تورم در ایران.

موضوع: سلب مالکیت - ایران

موضوع: Eminent domain -- Iran

موضوع: عرضه‌ی کار - ایران

موضوع: Labor supply -- Iran

موضوع: تورم - ایران

موضوع: Inflation (Finance) -- Iran

رده‌بندی کنگره: KMH۲۸۳۴

رده‌بندی دیویی: ۳۴۳/۵۵۰۲۵۲

سمارن، کتاب‌شناسی ملی: ۶۰۸۴۷۴۶

تاراج نهان

سلب مالکیت از نیروهای کار در اثر تورم در ایران

محمد مالجو

چاپ یکم: بهار ۱۳۹۹، آماده‌سازی و نظارت بر چاپ: انتشارات آگاه

ویرایش صوری: نسرين اسدی‌چسری

چاپ و صحافی: فرهنگ‌بان

شمارگان: ۵۵۰ نسخه

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است

انتشارات آگاه

خیابان انقلاب، بین اردیبهشت و ۱۲ فروردین، شماره‌ی ۱۳۴۰

تلفن: ۶۶۴۶۰۹۳۳، ۶۶۴۶۷۳۳۳

فروش اینترنتی: www.agahbookshop.com

فهرست

۷	پیش‌گفتار
۲۳	یکم: دوراهی: خزانه ربان پول: سلب مالکیت از چه کسانی؟
۴۵	دوم: کدام تمایز راه‌گشای است؟
۵۱	سوم: «آشفته‌فکری» یا آشفته‌خونی؟
۷۱	چهارم: سلب مالکیت از نیروهای کار در اثر ترم در ایران
۹۳	پنجم: اقتصاد ایران: بستر توانان سلب مالکیت و استثمار
۱۳۳	ششم: به سوی کاربست تحلیل تاریخی مارکس

پیش‌گفتار

نرخ‌های بالای تورم در اقتصاد ایران اصولاً دهک‌های جمعیتی فقیرتر را فقیرتر و دهک‌های جمعیتی غنی‌تر را غنی‌تر می‌کرده است. این ارزیابی در مجموع درست است اما دقیق نیست. نرخ‌های بالای تورم عملاً جریان‌های بازتوزیع‌کننده‌ای را تحت‌میل می‌نماید که مسبب انتقال وسیع انواع منابع اقتصادی ازستانی به دستی دیگر می‌شده است. با این حال، جریان‌های بازتوزیعی ناشی از بروز نرخ‌های بالای تورم در اقتصاد ایران بس پیچیده‌تر از حدی بوده که در عبارت بسیط فقیرتر شدن غنی و غنی‌تر شدن اغنیاجلی یابد.

برای نیل به درکی ژرف‌تر از چنین پیچیدگی‌هایی به مفهومی خاص تشبث جستیم: سلب مالکیت. نرخ‌های بالای تورم همواره سلب مالکیت از اکثریت به نفع اقلیت را رقم می‌زده است. فرآیند سلب مالکیت بر پنج مؤلفه‌ی کلیدی مبتنی است. یکم، موضوع سلب مالکیت‌ها که مراحل تناسل منافع در فرآیند سلب مالکیت‌هایی را مشخص می‌کرده که بازتاب انتقال منابع از دستان کسانی به دستان کسانی دیگر بوده است، اما نه از مجرای تولید محض و نه از مجرای خدمات بلکه از مجرای نوعی سازوکار تصاحب‌گری که دست‌کم ابتدایه‌ساکن یک‌سره نامولد است. دوم، مجموعه‌ی ناهمگن سلب مالکیت‌کنندگان که در فرآیند سلب مالکیت عملاً یا موضوع سلب مالکیت‌ها یا معادل‌شان را به درجات گوناگون در دستان خود متمرکز می‌کرده‌اند. سوم، مجموعه‌ی ناهمگن سلب مالکیت‌شدگان که در فرآیند سلب مالکیت یا موضوع سلب مالکیت‌ها یا

معادل‌شان را که پیش‌ترها در اختیار داشتند به درجات گوناگون از کف می‌داده‌اند. چهارم، انواع به‌دست‌آورده‌ها که در فرآیند سلب مالکیت به درجات گوناگون در اختیار انواع لایه‌های ناهمگن سلب مالکیت‌کنندگان قرار می‌گرفته است، آن هم یا در قالب خودِ موضوع سلب مالکیت‌ها یا در قالب معادل‌شان. پنجم، انواع از دست‌رفته‌ها که در فرآیند سلب مالکیت به درجات گوناگون از کف، انواع لایه‌های ناهمگن سلب مالکیت‌شدگان خارج می‌شده است، آن هم یا در قالب خودِ موضوع سلب مالکیت‌ها یا در قالب معادل‌شان.

در حلال تاریخی که به مفهوم سلب مالکیت در تبیین برخی انواع جریان‌های بازنوعی در اقتصاد ایران، از جمله جریان‌های بازتوزیعی ناشی از بروز نرخ‌های بالا، به عمل آورده‌ام طی سال‌های اخیر مفهوم جامع‌تری را پیشنهاد کرده‌ام. بنابرین به مدد سلب مالکیت از توده‌ها. این مفهوم تا حد زیادی ملهم از مجموعه‌ای فکری است که با «انباشت اولیه»^۱ به روایت کارل مارکس^۲ آغاز می‌شود و به «انباشت اولیه»^۳ به روایت رُزا لوکزامبورگ^۴ ادامه می‌یابد و به «انباشت به مدد سلب مالکیت»^۵ دیوید هاروی می‌رسد، هرچند تفاوت‌هایی اساسی با هر سه نیز دارد.

انباشت اولیه به روایت مارکس، هم‌پوشانی از رویدادهای تاریخی، مشخصاً پیش‌شرط تاریخی تکوین سرمایه‌داری به‌شمار می‌آید و شامل مجموعه‌ای از سازوکارها که جدایی تولیدکنندگان مستقیم از ابزار تولید و سلب ایل معاش را در پیشاتاریخ سرمایه‌داری رقم زد، حال آن‌که تصاحب به مدد سلب مالکیت از توده‌ها تکرار سازوکارهای ولو متفاوتی است با کارکردهایی گوناگون و گاه متفاوت در دوران حیات سرمایه‌داری برای تکوین و تعمیق و تحکیم برخی

1. primitive accumulation

2. Karl Marx, *Capital*, Volume I (Moscow: Progress Publishers, 1986), part VIII.

۳. رُزا لوکزامبورگ، *گزیده‌هایی از رُزا لوکزامبورگ*، به کوشش پیتر هودیس و کوین ب. آندرسن، ترجمه‌ی حسن مرتضوی (تهران: نیکا، ۱۳۸۵): ۸۸ و بعد از آن.

4. accumulation by dispossession

5. David Harvey, *The New Imperialism* (Oxford: Oxford University Press, 2003), chapter 4.

جنبه‌های مناسبات طبقاتی سرمایه‌دارانه در ایران، انباشت اولیه به روایت لوکزامبورگ فقط به پیشاتاریخ سرمایه‌داری منحصر نمی‌شد بلکه در دوران سرمایه‌داری نیز در سطحی به مراتب مهم‌تر اما در مستعمرات به وقوع می‌پیوست، حال آن‌که تصاحب به مدد سلب مالکیت از توده‌ها نه فقط در دوران سرمایه‌داری بلکه در درون سرمایه‌داری ایران نیز تحقق می‌یابد. انباشت به مدد سلب مالکیت به روایت هاروی گاه درست و گاه نادرست بر انباشت سرمایه‌دارانه متمرکز می‌شد، حال آن‌که تصاحب به مدد سلب مالکیت از توده‌ها فقط ناظر بر تمرکز یا بومی منابع اقتصادی در دستان اقلیت به زیان اکثریت از راه‌هایی غیر از تولید محض ردت و خدمات است که بسته به شرایط ممکن است به انباشت سرمایه نینجامد یا نباشد، در اقتصاد ایران و چه در مدارهای بالاتری از زنجیره‌ی انباشت سرمایه در اقتصاد جهانی.

جریان‌های بازتولیدی ناشی از بروز نرخ‌های بالای تورم فقط بازتاب تحقق یکی از انواع پرشمار مجموعه‌ی سازه‌کارهایی است که سرجمع‌شان را تصاحب به مدد سلب مالکیت از توده‌ها نام برادیم. برخی از مهم‌ترین انواع این سازوکارها در اقتصاد ایران طی سال‌های پس از انقلاب به قدرت است از خصوصی‌سازی، الگوی خلق نقدینگی در بازار متشکل پتری، الگوی خلق نقدینگی در بازار غیرمتشکل پولی، الگوی توزیع تسهیلات در شبکه‌ی بانکی، الگوی توزیع اعتبار در بازار غیرمتشکل پولی، کالایی‌سازی آموزش عالی، کالایی‌سازی آموزش عمومی، کالایی‌سازی سلامت و بهداشت و درمان، کالایی‌سازی مسکن، فساد اقتصادی در بدنه‌ی دولت، الگوی مالیات‌ستانی، الگوی توزیع منابع دولت، الگوی تعرفه‌گیری، الگوی اخذ انواع عوارض، گورستان خواری در شهرها، تصرف حریم رودخانه‌ها و روددره‌ها، تغییر کاربری اراضی کشاورزی، کالایی‌سازی و کوهپایه‌خواری، سایر انواع زمین‌خواری، تراکم‌فروشی شهرداری‌ها، استقراض خارجی، جاگن‌شدگی اجباری ساکنان از محل زندگی و کارشان، و غیره. سازوکارهای تصاحب به مدد سلب مالکیت از توده‌ها سه نوع یا آمیزه‌ای از سه نوع منابع اقتصادی را به نفع اقلیت و به زیان اکثریت بازتوزیع می‌کرده است: لوازم معاش، ابزار تولید، و ثروت اجتماعی همگانی.